

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІІ СТУПЕНІВ

УДК 371.2

Л.П. Вознюк
м. Кременець, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЗВОНАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА В МОРАЛЬНО- ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку нашої країни особливо гостро постає проблема формування морально-духовних якостей особистості школяра. Нині, на жаль, серед сучасної молоді спостерігається зріст бездуховності, антисоціальної поведінки, неповаги до моральних засад, принципів, що призводить до деградації нашого суспільства. Усе це вимагає відповідної протидії, зокрема шляхом підвищення якості навчально-виховної роботи в загальноосвітніх закладах. Запорукою цьому є використання системи засобів всебічного розвитку особистості. Серед них вагоме місце займають етнопедагогічні засоби, до яких належить дзвонарське мистецтво.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Морально-духовне виховання підростаючої особистості широко розглядається в працях таких учених як: І. Бех, О. Вишневецький, Л. Дмитренко, В. Ісаєва, Т. Ільїна, В. Колкунова, Г. Каліберда, І. Карпенко, О. Климишин, Л. Лисяк, Л. Московчук, Л. Степаненко, Л. Ороновська, Е. Помиткін, Ю. Підборський, О. Сухомлинська, Т. Ткачук і ін.

Однак, варто зауважити, що на теперішній день дослідники недостатньо приділяли увагу проблемі значення дзвонарського мистецтва у морально-духовному розвитку школярів. Розв'язання деяких аспектів цього питання започатковано у працях Б. Кіндратюка, С. Литвин-Кіндратюк, Л. Московчук, С. Семко.

Формування цілей статті. Зважаючи на недостатню дослідженість педагогічного потенціалу дзвонарського мистецтва у різнобічному розвитку школярів, вважаємо за доцільне розглянути цю проблему більш ґрунтовно. На нашу думку, використання відомостей про дзвони та дзвоніння у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи сприятиме морально-духовному вихованню учнів. Тому, **метою статті** є характеристика педагогічного потенціалу дзвонарського мистецтва у збагаченні морально-духовного розвитку школярів.

Виклад основного матеріалу. Нинішня увага науковців до вивчення дзвонарського мистецтва України активізувала студії історії дзвонів. На широкій джерельній базі по-новому висвітлено їхнє запровадження та використання з часів Русі-України [1, с. 22-151], значимість і оригінальність звукових композицій, створених дзвонарями, розповсюдження цих унікальних музичних інструментів, їхній зв'язок із церковним ритуалом, обрядовими звичаями українців, різними функціями в житті тощо [3, с. 3-10]. Сформувалася нова галузь науки – українська кампанологія (дзвонознавство), предметом якої є вивчення дзвонарського мистецтва, зокрема його педагогічних аспектів, виробляється українська кампанологічна термінологія [2, с. 136-135].

Дзвонарське мистецтво – одна з форм пізнання дійсності, яка забезпечує різнобічний і добродійний вплив на свідомість людини, тобто виступає джерелом пізнання, духовного збагачення і формування її світогляду. Тут знайшли своє відображення загальнолюдські моральні та духовні цінності. У попередніх публікаціях нами вже неодноразово приверталася увага до цього виду мистецтва та його виховних можливостей. Тож вельми актуальною

проблемою бачиться розробка педагогічних основ розв'язання даного питання, оскільки педагогічна наука має на меті «не лише виробити, окреслити, визначити шляхи, засоби і методи формування певних компетентностей, знань, умінь, а й прищепити і розвинути певні якості, здатності, риси характеру та поведінки людини» [4, с. 3].

У руслі нашого дослідження заслуговує на увагу праця Б. Кіндратюка, де вперше в українській педагогіці розглядається проблема зміцнення духовного здоров'я школярів засобами музики церковних дзвонів, показано шляхи залучення нинішніх дітей і підлітків до сприймання дзвонів музики на уроках валеології, літератури, музики та інших заняттях, зокрема, у позакласній та позашкільній роботі [1]. Ми погоджуємося з думкою автора, що опора на традиційні цінності нашого народу актуалізує приховані тут великі можливості щодо використання музики дзвонів як засобу оздоровлення особистості в сучасних умовах, зміцнення її духовних сил [1, с. 222].

Позитивні зрушення в морально-духовному вихованні підростаючої особистості залежать від багатьох факторів. Насамперед від сформованості в нашій державі єдиного простору духовного розвитку індивіда. Сюди входить школа з її навчальною, позанавчальною, позашкільною та громадсько-корисною діяльністю, сім'я, різноманітні державні інституції, громадські та релігійні установи.

Використання дзвонарського мистецтва чи його елементів є дуже вагомим чинником оновлення шкільної освіти, підвищення інтересу в учнів до навчання, їх активності у навчальному процесі. Одним із шляхів покращення духовного благополуччя школярів з допомогою дзвонарського мистецтва пропонуємо включення до змісту освіти й виховання на уроках валеології, християнської етики, літератури, музики, позакласної і позашкільної роботи відомостей про складові здоров'я особистості та різноманітні засоби його збереження та зміцнення, зокрема народні. Учні мають нагоду ознайомитися з елементами музикотерапії, зокрема засобами дзвонарського мистецтва; її комплексний, гармонізуючий вплив активізує передусім резервні можливості й неспецифічну опірність організму хвороботворним діям середовища.

Так, предмет історії дає нам змогу розглянути генезу дзвонарської культури з прадавніх часів. На таких заняттях учні дізнаються про дзвони як унікальні історичні пам'ятки, показника неабиякого рівня розвитку культури ливарництва, пам'ятників писемності тощо. Наука фізика роз'яснює нам способи виготовлення, акустичний феномен дзвону, його фізичні чинники звучання. На заняттях з хімії привертається увага до визначення рецепту дзвонів сплаву (дзвонів міді), розглядаються приклади про способи й умови правильного відливання. На уроках з християнської етики повідомляється учням про церковні дзвоніння як один із засобів прославлення Бога, символ воскресіння Ісуса Христа, складову церковної музики, що з давніх часів стала невід'ємним атрибутом обрядів і громадського побуту українців, акцентується на релігійності, потребі духовного самовиховання.

Ознайомлення учнів із визначними пам'ятками архітектури – спорудами для дзвонів (дзвіницями) відбувається на заняттях із візуального мистецтва. Зокрема, розглядається їхня типологія та архітектура, історія появи дзвіниць на Україні. На уроках літератури вивчаються перлини усної народної творчості та художні тексти письменників, де відображене значення церковних дзвонів і дзвоніння у житті людини. Важливим завданням уроків музичного мистецтва є формування у школярів умінь і навичок сприйняття музичних творів з елементами дзвоніння. Звертається увага на особливості звучання дзвонів музики, які полягають в тому, що у дзвоніннях на першому плані – тембр, ритм і темп, а мелодія відступає на задній план, або ж взагалі пропадає. Замість мелодії і гармонії з'являється такий, що ритмічно звучить, специфічний тембр дзвона. Підкреслюються головні засоби виразності дзвонів музики такі як: інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, глибоке семантичне значення, чистота образу тощо.

Виховний, естетичний вплив дзвонарського мистецтва на учнів, їхня музична освіченість залежить від правильно спланованої та організованої музично-естетичної роботи в

школі. Доцільне введення у школах різного типу навчання факультативів, гуртків, де б учні ознайомлювалися з дзвонарським мистецтвом.

Б.Кіндратюк пропонує для кращого усвідомлення виховного, естетичного потенціалу дзвонарського мистецтва та глибшого розуміння механізмів його впливу на підростаючу особистість широко застосовувати різні форми роботи зі школярами, зокрема, «включення їх у краєзнавчу, музикологічну пошукову роботу щодо вивчення джерельних основ дзвонарства. Така діяльність може стати основою програми роботи шкільних клубів за інтересами, творчих об'єднань, наукових секцій, дитячих оздоровчо-екологічних центрів» [1, с. 212].

Для досягнення позитивного результату у морально-духовному розвитку школярів пропонуємо використовувати такі форми роботи як:

- підготовка та проведення бесід, круглих столів, виховних годин, де учні отримуватимуть відомості про дзвонарське мистецтво;
- залучення школярів до збирання зразків музичної та усної народної творчості;
- організація зустрічей із дзвонарями з наступним використанням зібраних матеріалів у виховному процесі;
- проведення позаурочних виховних заходів: ранків, свят календаря (у т.ч. народних), новорічних і різдвяних свят із їх традиційним використанням звучання дзвонів (дзвоників, дзвіночків тощо);
- організація брейн-рингів, вікторин, конкурсів присвячених українському дзвонарському мистецтву (наприклад: конкурс на кращу розповідь про дзвони чи повнішу характеристику їхнього звучання);
- облаштування виставок робіт на дзвонарську тематику;
- організація поїздок на фестивалі дзвонарського мистецтва, екскурсії до дзвіниць;
- введення у школах різного типу навчання факультативів, де б учні ознайомлювалися з дзвонарським мистецтвом.

Таким чином, організовані школою різноманітні заходи, пов'язані з дзвонарством, у процесі навчання та виховання сприятимуть формуванню у підростаючого покоління високих моральних і духовних рис.

Зростання виховної функції дзвонарського мистецтва, його педагогічного потенціалу в школярів визначається наявністю знань і ступенем зацікавленості дзвоною музикою, обізнаністю з її стильовими особливостями. З цією метою нами проведено анкетування у загальноосвітніх школах № 1, 2, 3, 5 міста Кременця. Розроблені авторські анкети містили питання, що стосуються різних аспектів дзвонарського мистецтва. На запитання *«Яку користь нинішній людині може принести музика дзвонів?»*, частина респондентів (37%) не змогли відповісти. Серед інших (63%) характерних думок наведемо, на наш погляд, найбільш значимі: «Церковне дзвоніння допомагає людині зрозуміти своє життя, наблизити до Бога; музика дзвонів може переконати нас не робити щось погане, очистити від зла; дзвоніння зцілюють, заспокоюють душу, допомагають очиститися від різних хвороб, дзвони сповіщають про наближення свята, повідомляють про початок богослужіння чи якусь подію».

Наше дослідження переконливо засвідчує про велику кількість згадок про дзвони та дзвоніння в усній народній творчості, зокрема в піснях, думах, легендах, казках, прислів'ях, приказках, колядках, щедрівках, гаївках тощо. Тому, відповіді на питання: *«Які Ви знаєте народні прислів'я та приказки про дзвони і дзвоніння?»*, свідчать про недостатній рівень знань у школярів народного фольклору. Таким чином, лише 46% опитуваних назвали одне прислів'я, 4% – два, а решта (50%) не назвали жодного. Малу поінформованість виявили учні, коли їм було запропоновано назвати декілька літературних творів, де йдеться про церковні дзвони та дзвоніння. Майже 90% школярів не змогли назвати таких зразків і лише 9% респондентів назвали один.

Відомо, що народні звичаї і традиції відіграють неабияке значення у морально-духовному вихованні підростаючого покоління. Важлива роль у їхньому відродженні та збереженні першочергово належить сім'ї, а продовжити таку роботу має школа. Тому, нами було запропоновано учням дати відповідь на запитання: *«Які Ви знаєте звичаї і традиції*

пов'язані з церковними дзвоніннями»? Серед найбільш характерних думок наведемо наступні: «Існує традиція бити в дзвони на всі великі релігійні свята (Великдень, Різдво, Водохреща); музика дзвонів звучала під час великих подій, похорон, весіль. Однак, значна частина школярів (35%) не дали відповідей на поставлене запитання, що свідчить про їхню недостатню поінформованість у цій галузі мистецтва.

Подібну тенденцію спостерігаємо у відповідях на питання: «Де і коли в минулому використовувалися церковні дзвони і їхня музика»? Частина респондентів (65,3%) відповіли, що дзвони звучали в церкві, монастирі; як попередження про небезпеку (війну, пожежу); відганяли пошесті хвороб. Відсутність таких знань виявилась у 34,7% опитаних.

З метою виявлення інтересу до дзвонарського мистецтва ми запропонували школярам висловити свої міркування на наступне питання: «Чи хотіли б Ви більше дізнатися про дзвонарське мистецтво та музику дзвонів і що саме»? Аналіз відповідей показав, що 95 % респондентів мають бажання дізнатися все про дзвонарське мистецтво. Зокрема, частина з них хочуть знати історію виникнення та впровадження дзвонів на Україні, їхню вагу, силу звучання, розміри, сплав, з якого вони відливаються, коли і чому б'ють у дзвони.

Проаналізувавши вище викладене, можемо упевнено стверджувати про значне зацікавлення школярів дзвонарським мистецтвом. Завдяки його вивченню учні глибше відчують, що знання звичаїв і традицій українського народу – це пізнання себе, свого народу, його історії та культури, усвідомлять нерозривну єдність із попередніми поколіннями, з їх духовним світом.

Висновки. Таким чином, дзвонарське мистецтво, маючи великий виховний та естетичний потенціал, спроможне донести до свідомості школяра закладені в ньому морально-етичні ідеї, формуючи певні якості, відповідні цінності та ставлення до явищ дійсності. Художність і доступність надають дзвонівій музиці великого педагогічного значення. Вона виконує виховну роль, адже її засобами передаються моральні, соціальні та філософські принципи. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо в розробці оптимальних педагогічних умов ефективного використання дзвонарського мистецтва у роботі з учнями.

Література:

1. Кіндратюк Б.Д. Духовне здоров'я школярів і музика дзвонів : Етнопедагогічний аспект : наук.-метод. посіб. / Б.Д.Кіндратюк. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – 270 с.
2. Кіндратюк Б.Д. Дзвони і дзвонарське мистецтво як предмет наукових студій // Musica humana : зб. статей кафедри музичної україністики // Наукові збірки ЛДМА ім. Миколи Лисенка. - Вип. 10. - Ч. 2. - Львів, 2005. – С. 136–155.
3. Кіндратюк Б.Д. Дослідження дзвонарства України // Дзвони в історії і культурі народів світу : матер. І Міжнарод. наук.-практ., істор.-краєзнав. конфер. (26 серпня., Луцьк, 2006) : наук. зб. - Вип. 1 ; упор. Г. Марчук. – Луцьк, 2007. – С. 3–10.
4. Сухомлинська О.В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук / Ольга Василівна Сухомлинська - К., 2006. – 44 с.

У статті розглядається педагогічний потенціал дзвонарського мистецтва в морально-духовному розвитку учнів. Проаналізовано взаємозв'язок дзвонарства з різними навчальними предметами. Визначено форми роботи зі школярами та окреслено шляхи формування в них шанобливого ставлення до дзвонарського мистецтва.

Ключові слова: педагогічний потенціал, морально-духовне виховання, дзвонарське мистецтво, школярі.

В статье рассматривается педагогический потенциал колокольного искусства в нравственно-духовном развитии учеников. Проанализирована взаимосвязь колокольного искусства с разными учебными дисциплинами. Определены формы работы со школьниками и выделены пути формирования у них уважительного отношения к колокольному искусству.

Ключевые слова: педагогический потенциал, нравственно-духовное развитие, колокольное искусство, ученики.

The article considers the pedagogical potential of bell-ringing art in moral-spiritual upbringing of schoolchildren. The bell-ringing correlation with different subjects is analysed. The ways of formation of schoolchildren's deference to bell-ringing art are revealed.

Keywords: pedagogical potential, moral-spiritual upbringing, bell-ringing art, schoolchildren.

УДК 376.54:373.3:004

К.В. Годлевська
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІА ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Щоб зайняти в сучасному «інформаційному» суспільстві гідне місце, Україні необхідно готувати своїх молодих обдарованих громадян до життя у інформаційному світі. Інтелектуальний потенціал - це невичерпний ресурс, тому однією з основних цілей системи освіти є розвиток інтелектуального потенціалу нації. Ключова умова досягнення цієї мети - забезпечення високого рівня доступності інформаційних і комунікаційних технологій для педагогів і учнів.

Проблемам обдарованості присвячено багато праць вітчизняних психологів і педагогів. В Україні розробкою теорії обдарованості та проблем обдарованих дітей займаються такі вчені, як: В. Моляко, О. Кульчицька, О. Музика та ін. У своїх розробках учені досліджують здебільшого психологічні аспекти обдарованості, специфіку дитячої обдарованості і проблеми виявлення обдарованості.

Реформи, що відбулися у вітчизняній системі освіти, змінили ставлення до учнів, що проявляють неординарні здібності. У педагогіці останнім часом стосовно цих дітей вживається термін «обдаровані».

Орієнтир на деякого середнього учня, що нещодавно панував у освітніх системах багатьох країн світу, в сучасному світі не задовольняє потреб суспільства. Важливо, щоб учні мали можливість розвивати свої природні завдатки і здібності. Забезпечення умов для виявлення і розвитку потенційних можливостей обдарованих дітей є пріоритетними соціальними завданнями сучасного суспільства.

Обдарована дитина — дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності. Це дуже цінна, але дуже крихка частина нашого суспільства [3].

У вихованні обдарованих дітей важлива роль належить батькам і педагогам, які мають створити умови для їхнього гармонійного розвитку: атмосферу любові, довіри, уваги до потреб та інтересів. За словами американського психолога Н. Роджерс, творчість дитини стимулюють психологічна безпека, безоцінне прийняття її особистості, атмосфера відкритості, дозволеності, надання їй права на свободу і самостійність.

Не менш важливою є спеціальна підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Вони мають бути чуйними, доброзичливими, уважними, емоційно стабільними, мати динамічний характер і почуття гумору, позитивне самосприйняття, володіти різними методами викладання, адекватно використовувати різноманітні інноваційні технології навчання, зокрема мультимедіа-технології.

Активне використання мультимедіа технологій у навчальному процесі дозволить багато в чому зняти проблему «освітньої нерівності» за рахунок широкого поширення якісних навчальних матеріалів на цифрових носіях.

Це безпосередньо пов'язано із забезпеченням розвитку академічних, інтелектуальних, творчих і особистих здібностей дітей, що суттєво в роботі з обдарованими дітьми.

Американські психологи (Іллінойський університет), що працюють під керівництвом М. Карне виділяють такі найголовніші показники обдарованості: